

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ» ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

СХВАЛЕНО

Вченою радою КЗ
«Житомирський ОШПО» ЖОР
Протокол № 1
від 08 січня 2026 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ КЗ «Житомирський
ОШПО» ЖОР
від 08 січня 2026 р. № 9-ОД
В. о. директора

Ігор СМАГІН

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у
другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання)
«НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ: ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ
ОСВІТНІХ ВТРАТ І ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»**

Житомир–2026

Розробник: комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (Бойко І. І., кандидат психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри психології; Нестерчук О. М., кандидат психологічних наук, старша викладачка кафедри психології комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради)

Напрями підвищення кваліфікації: психосоціальна підтримка і травма-інформоване навчання здобувачів освіти в другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання).

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання), за тематикою «Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.10.2025 № 1415).

Термін дії програми: з 08.01.2026 по 08.01.2031

Рецензенти:

Журавльова Лариса Петрівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології Поліського національного університету.

Колеснікова Ірина Василівна, кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-методичної роботи, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Сучасна українська система освіти функціонує в умовах безпрецедентних криз, спричинених повномасштабною збройною агресією РФ, що постійно дестабілізує освітній процес, зумовлює вимушене переміщення учасників освітнього процесу та стрімку трансформацію освітнього середовища. З позицій психологічної науки ці чинники створюють екстремальне когнітивне та психоемоційне навантаження на всіх учасників освітнього процесу. Перед українськими педагогами постає складний подвійний виклик: з одного боку – об'єктивна необхідність подолання масштабних освітніх втрат і розривів, з іншого – нагальна потреба в забезпеченні глибокої психосоціальної підтримки учнів, багато з яких накопичили складний травматичний досвід.

Трансформаційні процеси, пов'язані з реформою «Нова українська школа» та впровадженням Державного стандарту базової середньої освіти, вимагають від учителя нової якості професійної діяльності. Проте реалізація цих завдань неможлива без розуміння нейропсихологічних та емоційних механізмів впливу хронічного стресу на здатність дитини до навчання. Саме тому впровадження принципів травма-інформованого підходу перетворюється з додаткової навички на критично важливу основу створення безпечного та ефективного освітнього простору.

Програма поєднує систему діагностики та компенсації освітніх втрат із сучасними психосоціальними практиками. Суттєвою перевагою є включення тем: використання цифрових інструментів для виявлення освітніх втрат, розгляд гендерного виміру психологічної безпеки та застосування універсального дизайну в інклюзивному навчанні. Цей симбіоз педагогічних інновацій і психологічної експертизи дає змогу вчителям не лише фахово адаптувати навчальний контент, а й зберігати власний ресурс, розвивати стійкість, підтримувати професійну активність та бути стабільною опорою для своїх учнів. Програма спрямована на вдосконалення знань, умінь і способів діяльності педагогів, необхідних для успішної реалізації базового предметного навчання в умовах сьогодення.

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Особливості реалізації програми: Зміст програми посилено складовими з акцентом на психологічну стійкість, цифровізацію та гендерну чутливість.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна) у синхронному режимі з елементами самостійної роботи. У разі відсутності технічної можливості участі в заняттях у режимі реального часу слухачам

забезпечується доступ до відеозаписів занять та навчально-методичних матеріалів для опрацювання в асинхронному режимі.

Мета підвищення кваліфікації: удосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників задля ефективної організації освітнього процесу в другому циклі базової середньої освіти з урахуванням сучасних викликів, зокрема подолання освітніх втрат, впровадження травма-інформованого підходу та надання фахової психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу.

Завдання підвищення кваліфікації:

- забезпечити усвідомлення відмінностей між освітніми втратами та освітніми розривами, а також ідентифікацію їх причин;
- удосконалити вміння використовувати інструменти діагностики освітніх втрат;
- сформувати здатність проєктувати індивідуальні освітні траєкторії учнів та адаптувати навчальний контент, зокрема для учнів з особливими освітніми потребами (ООП);
- ознайомити з впливом різних типів травм на когнітивні функції та поведінку учнів, сформувати вміння розпізнавати ризиковані психоемоційні стани;
- підвищити здатність до реалізації принципів травма-інформованого підходу та гендерно чутливих стратегій в освітньому процесі;
- сформувати навички створення простору емоційної безпеки та екологічної комунікації;
- удосконалити навички психоемоційної саморегуляції педагогів з метою збереження внутрішнього ресурсу та профілактики професійного вигорання.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться (відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225): предметно-методична компетентність (А2), психологічна компетентність (Б1), оцінювально-аналітична компетентність (Г3).

Очікувані результати підвищення кваліфікації

За результатами навчання педагогічні працівники оволодіють знаннями (*знанневий компонент*) щодо:

- сутності причин і наслідків освітніх втрат та освітніх розривів у кризових умовах;
- універсального дизайну в освіті;
- типових реакцій на травму (поведінкових, емоційних, когнітивних) та зв'язку між дистресовою поведінкою і травматичним досвідом учнів;
- ключових маркерів безпечного освітнього середовища, а також ознак вторинної травматизації та професійного вигорання педагога.

За результатами навчання слухачі зможуть (*діяльний компонент*):

- застосовувати цифрові інструменти для оперативного виявлення освітніх втрат та оцінювання навчального прогресу;
- аналізувати результати діагностики з метою розроблення індивідуальних освітніх траєкторій і адаптації навчального контенту;
- інтерпретувати складну поведінку учнів крізь призму травма-інформованого підходу та добирати екологічні методи педагогічного реагування;
- створювати простір фізичної та емоційної безпеки в класі, використовуючи інструменти психоемоційної саморегуляції.

За результатами навчання слухачі продемонструють сформованість професійних диспозицій (*ціннісний компонент*), що передбачають:

- високий рівень емпатії та безумовне прийняття учнів із різним психоемоційним станом;
- готовність до гнучкої адаптації та оновлення педагогічних підходів в умовах кризи й невизначеності;
- орієнтацію на збереження власного психічного здоров'я як запоруки професійної ефективності.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації ґрунтуються на компетентнісному підході, принципах прозорості, зрозумілості та об'єктивності. Оцінювання результатів навчання в межах програми підвищення кваліфікації здійснюється з метою визначення рівня сформованості професійних компетентностей слухачів.

Встановлення відповідності результатів навчання вимогам програми передбачає:

- участь педагогічного працівника в онлайн-заняттях в обсязі не менше 70% загальної тривалості навчання;
- самостійне виконання двох практичних робіт, спрямованих на оцінювання рівня сформованості предметно-методичної, психологічної та оцінювально-аналітичної компетентностей. Максимальна оцінка за кожну роботу – 12 балів;
- проходження підсумкового тестування (12 тестових завдань), де правильна відповідь оцінюється в 1 бал, неправильна або відсутня – 0 балів.

Критерії оцінювання практичної роботи:

- знання (розуміння теоретичних засад компенсації освітніх втрат і травма-інформованого підходу, коректність використання психолого-педагогічної термінології) – до 4 балів;
- уміння (практичне застосування знань, дієвість запропонованих інструментів, обґрунтованість педагогічних рішень під час розв'язання кейсів, якість виконання завдання) – до 4 балів;
- ставлення (професійна відповідальність, педагогічна рефлексія, спрямованість на збереження емоційної безпеки та дотримання етичних норм) – до 4 балів.

Загальний бал (Б_з) обчислюється як середнє арифметичне оцінок за дві практичні роботи та тестування за формулою:

$$Б_3 = \frac{ПР_1 + ПР_2 + Т}{3}$$

де:

ПР₁, ПР₂ – оцінки за практичні роботи (до 12 балів кожна);

Т – оцінка за підсумкове тестування (до 12 балів).

Представлення слухачами результатів практичних робіт на підсумковому занятті може додатково оцінюватися заохочувальними балами (по 1 балу за презентацію кожної практичної роботи), які додаються до розрахованого загального бала. Заохочувальні бали враховуються під час визначення підсумкового бала.

Умова отримання свідоцтва про підвищення кваліфікації: документ видається за умови набрання не менше ніж 60% від загальної кількості балів.

Документ про підвищення кваліфікації: свідоцтво про підвищення кваліфікації.

Вартість: 850 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програма розроблена на основі особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та аксіологічного підходів з урахуванням вимог типової програми (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.10.2025 № 1415). Вона передбачає проведення лекцій, практичних занять, підсумкового контролю та організацію самостійної роботи. Вибір форм організації освітнього процесу, методів і засобів навчання здійснює викладач з урахуванням мети та змісту кожного модуля.

У процесі навчання використовують індивідуальні, групові та колективні форми роботи, що забезпечують активну участь слухачів та розвиток їхньої професійної компетентності. Лекції проводяться у формі проблемних викладів, лекцій-дискусій, вебінарів із використанням інтерактивних методів взаємодії та цифрових технологій.

Особливістю програми є акцент на практичній складовій, спрямованій на розвиток умінь педагога впроваджувати зміни. Практичні заняття проводяться у формі психологічних тренінгів, майстер-класів, застосування кейс-методу та моделювання педагогічних ситуацій.

Виконання практичних робіт (орієнтовний перелік наведено в розділі 3.1) спрямоване на вдосконалення професійних компетентностей (А2, Б1, Г3) і здійснюється в межах самостійної роботи слухачів.

На підсумковому заході проводиться тестування (12 завдань) з автоматизованим оцінюванням. Також слухачі мають можливість представити результати виконаних практичних робіт, що оцінюється заохочувальними балами. На завершальному етапі підбиваються підсумки навчання та надається інформація щодо отримання свідоцтв.

Зміст програми «Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» реалізується у двох модулях та 11 взаємопов'язаних темах. Загальна кількість годин на опанування програми становить 30 годин, з яких: 8 годин – лекції, 16 годин – практичні заняття, 4 години – самостійна робота, 2 години – підсумковий захід.

Навчально-тематичний план

Назва модуля та тем	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ I. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ					
Тема 1.1. Освітні втрати та розриви в умовах кризового навчання: причини, діагностика й системні стратегії компенсації	2				2
Тема 1.2. Архітектура програми з подолання освітніх втрат: від ефективної діагностики до адаптації змісту навчання та моніторингу результатів		2	1		3
Тема 1.3. Цифрові інструменти для діагностування освітніх втрат		2	1		3
Тема 1.4. Відновлення ресурсу учнів: дієві методи мотивації та психологічної підтримки		4			4
Тема 1.5. Травма-інформований підхід в організації освітнього процесу: як допомогти учням навчатися в умовах стресу		2			2
Тема 1.6. Інклюзивний вимір подолання освітніх втрат: універсальний дизайн навчання та адаптація змісту для учнів з ООП	2				2
Разом за модулем	4	10	2		16
МОДУЛЬ II. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ					
Тема 2.1. За межею звичайного стресу: розпізнавання небезпечних психоемоційних станів учнів	2		1		3
Тема 2.2. Травма-інформована школа: від емоційної безпеки в класі до психологічної стійкості в умовах випробувань		2	1		3
Тема 2.3. Гендерний вимір психологічної безпеки	2				2
Тема 2.4. Простір емоційної безпеки: як дизайн класу та екологічна комунікація вчителя сприяють збереженню психічного здоров'я учнів		2			2
Тема 2.5. Внутрішній ресурс педагога: розвиток резильєнтності та емоційної компетентності		2			2
Разом за модулем	4	6	2		12
Підсумкові заходи				2	2
РАЗОМ	8	16	4	2	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

Тема 1.1. Освітні втрати та розриви в умовах кризового навчання: причини, діагностика й системні стратегії компенсації

Поняття «освітні втрати» та «освітні розриви»: спільне та відмінне. Фактори появи освітніх втрат, які не пов'язані з воєнним станом, а також специфіка втрат в умовах збройної агресії рф, вимушеного переміщення. Наслідки освітніх втрат (економічні, психологічні, соціальні, академічні). Шляхи подолання освітніх втрат як передумови рівного доступу до освіти. Огляд ефективних світових та національних стратегій (надолужувальні табори, тьюторинг, прискорене навчання).

Тема 1.2. Архітектура програми з подолання освітніх втрат: від ефективної діагностики до адаптації змісту навчання та моніторингу результатів

Діагностичний складник: інструменти для виявлення освітніх втрат (тести, опитування, спостереження тощо); аналіз прогалин у знаннях, уміннях і навичках. Побудова індивідуальних освітніх траєкторій на основі результатів діагностики. Форми організації навчання, адаптовані до потреб здобувачів освіти та умов навчання (інтенсивні курси, модулі, літні школи, змішане навчання, тьюторингові сесії, групова та індивідуальна підтримка). Адаптація й модифікація змісту навчання: концентрація на ключових темах і базових знаннях; скорочення та/або інтеграція навчального матеріалу; використання міжпредметних зв'язків. Моніторинг та оцінювання ефективності програми: відстеження динаміки прогресу учнів; збір зворотного зв'язку від учнів, батьків, педагогів; коригування програми залежно від отриманих результатів.

Тема 1.3. Цифрові інструменти для діагностування освітніх втрат

Цифрові інструменти для діагностики освітніх втрат та відстеження прогресу кожного учня відповідно до освітньої галузі. Програми та цифрові ресурси для подолання освітніх втрат, які генерують завдання, вправи й тести з урахуванням потреб конкретного учня. Етичні аспекти використання ШІ: захист персональних даних учнів, уникнення алгоритмічної упередженості та збереження провідної ролі вчителя як фасилітатора освітнього процесу. Доступність та інклюзивність цифрових рішень. Створення власних цифрових ресурсів для подолання освітніх втрат.

Тема 1.4. Відновлення ресурсу учнів: дієві методи мотивації та психологічної підтримки

Інструменти персоналізації навчання: карта предмета, індивідуальна карта розвитку тощо. Зміст, форми та методи мотивації учнів після тривалих перерв у навчанні. Робота з внутрішньою (пізнавальний інтерес) та

зовнішньою (оцінки, визнання) мотивацією. Підтримка психологічного здоров'я учасників освітнього процесу під час подолання освітніх втрат. Психолого-педагогічні передумови подолання освітніх втрат: встановлення позитивної взаємодії педагога з учнем; урахування емоційного стану учнів після кризових подій. Якісний зворотний зв'язок і практики рефлексії.

Тема 1.5. Травма-інформований підхід в організації освітнього процесу: як допомогти учням навчатися в умовах стресу

Вплив травми на освітній процес: зниження успішності, труднощі з організацією діяльності, нестійка мотивація, порушення соціальної взаємодії. Вплив стресу на когнітивні функції (пам'ять, увагу, нейропластичність мозку). Регуляція психоемоційного стану та профілактика стресу. Інтеграція «хвилинок тиші», технік м'язової релаксації та дихальних вправ у структуру уроку без втрати академічного темпу.

Тема 1.6. Інклюзивний вимір подолання освітніх втрат: універсальний дизайн навчання та адаптація змісту для учнів з ООП

Принципи універсального дизайну навчання: множинність засобів залучення та представлення інформації. Адаптація форм організації навчання до особливих освітніх потреб здобувачів освіти. Робота асистента вчителя у змішаному форматі. Створення безбар'єрного цифрового середовища: субтитрування, аудіосупровід, структурування візуального матеріалу для дітей з РАС і СДУГ під час онлайн-навчання.

МОДУЛЬ II. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ

Тема 2.1. За межею звичайного стресу: розпізнавання небезпечних психоемоційних станів учнів

Методи виявлення психоемоційного стану учнів. Психофізіологічні порушення та кризові стани підлітків: ознаки депресії, тривожних розладів, емоційної нестабільності, самодеструктивної поведінки тощо. Типові реакції на травму: поведінкові, емоційні, фізіологічні, когнітивні. Ознаки й симптоми гострої стресової реакції у дітей. Зв'язок між травматичним досвідом та дистресовою поведінкою здобувачів освіти. Прояви дистресу в класі (регрес у поведінці, раптові спалахи агресії, соціальна ізоляція, різке зниження навчальної мотивації).

Тема 2.2. Травма-інформована школа: від емоційної безпеки в класі до психологічної стійкості в умовах випробувань

Сутність травма-інформованого підходу та його принципи. Інтеграція стратегій травма-інформованого підходу в освітній процес: співпраця та позитивна взаємодія, побудова довірливих взаємин, створення безпечного фізичного й психологічного простору. Перша психологічна допомога та базові протоколи її надання в закладі освіти. Алгоритм перенаправлення дитини до

психологічної служби. Протоколи дій педагога в кризових ситуаціях у школі (панічні атаки, істеричні реакції, ступор, гострі емоційні стани).

Тема 2.3. Гендерний вимір психологічної безпеки

Особливості гендерної соціалізації емоцій та їх вплив на проживання травматичного досвіду. Вплив соціальних очікувань щодо «емоційної нормативності» на психоемоційний стан підлітків. Екстерналізація (спрямування напруження назовні через агресію, протестну поведінку) та інтерналізація (спрямування переживань усередину через тривожність, депресивні прояви) як різні моделі реагування на стрес. Розпізнавання неочевидних сигналів про потребу в допомозі. Формування екологічної комунікації, вільної від гендерних стереотипів, як умова підтримки психологічної безпеки всіх учнів.

Тема 2.4. Простір емоційної безпеки: як дизайн класу та екологічна комунікація вчителя сприяють збереженню психічного здоров'я учнів

Ключові маркери безпечного освітнього середовища, спрямованого на збереження психічного благополуччя та емоційного здоров'я здобувачів освіти. Чек-лист оцінювання класного простору за критеріями безпечності та психологічного комфорту. Просторові рішення для підвищення рівня безпеки (зонування, кольорова гама, куточки усамітнення, візуальна структурованість середовища). Основи ефективної комунікації з учнями та батьками: активне слухання, ненасильницьке спілкування, ресурсна підтримка, побудова відкритого діалогу.

Тема 2.5. Внутрішній ресурс педагога: розвиток резильєнтності та емоційної компетентності

Особистісні, емоційні й професійні ресурси, що забезпечують ефективність діяльності педагога, його психологічну стійкість та здатність підтримувати інших. Профілактика професійного вигорання та розвиток резильєнтності. Вторинна травматизація («травма свідка»): ознаки, профілактика, стратегії самопомоги. Емоційна компетентність педагога як основа психосоціальної підтримки здобувачів освіти: усвідомлення власних емоцій, навички емоційної саморегуляції, розвиток емпатії. Практичні стратегії збереження внутрішнього ресурсу педагогів (встановлення професійних меж, супервізія, балінтовські групи, професійна підтримка в колективі).

3.1. Орієнтовний перелік практичних робіт

1. Розробка цифрового діагностичного інструментарію (за темами 1.2, 1.3).

Мета: формування навичок оперативної автоматизованої діагностики освітніх втрат.

Завдання: створити короткий діагностичний тест або опитувальник (5–7 запитань) для виявлення прогалин із конкретної теми навчального предмета, використовуючи один із цифрових інструментів.

2. Моделювання індивідуальної освітньої траєкторії компенсації знань (за темами 1.2, 1.6)

Мета: розвиток уміння адаптувати зміст навчання та проєктувати персоналізовані освітні маршрути.

Завдання: на основі змодельованих результатів діагностики розробити міні-план (або чек-лист) наповнення ключових знань для конкретного учня (зокрема з ООП), застосовуючи методи скорочення чи інтеграції матеріалу.

3. Аналіз педагогічного кейсу: впровадження травма-інформованого підходу (за темами 2.1, 2.2)

Мета: формування навичок професійного реагування на гострі стресові реакції без ризику ретравматизації.

Завдання: опрацювати практичний кейс із проявами дистресової поведінки учня на уроці; розробити покроковий алгоритм дій учителя – від стабілізації емоційного стану дитини до (за потреби) перенаправлення до шкільного психолога.

4. Аудит психоемоційної безпеки освітнього середовища за чек-листом (за темою 2.4)

Мета: практичне проєктування фізично та психологічно безпечного середовища навчання.

Завдання: провести оцінювання власного навчального кабінету (або віртуального середовища для дистанційного навчання) за запропонованим чек-листом критеріїв безпечного освітнього простору; сформулювати три конкретні кроки щодо його вдосконалення.

5. Створення персонального ресурсу «Ресурсна скриня педагога» (за темою 2.5)

Мета: розвиток резильєнтності та емоційної саморегуляції педагога.

Завдання: проаналізувати чинники власного професійного стресу та розробити індивідуальний план профілактики професійного вигорання, опрацювавши 3–5 дієвих технік саморегуляції та відновлення ресурсу, які можуть застосовуватися протягом робочого дня.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Етичні та практичні аспекти використання штучного інтелекту в освіті: як збалансувати автоматизацію діагностики освітніх втрат із збереженням емоційного контакту між учителем і учнем.

2. Специфіка мотиваційної сфери підлітків (7–9 класи) в умовах хронічного стресу: аналіз впливу сучасних нейропсихологічних досліджень тривожності на когнітивні функції та здатність до навчання.

3. Універсальний дизайн навчання як інструмент забезпечення рівності: самостійний аудит власних дидактичних матеріалів (презентацій, тестів,

робочих зошитів) щодо їх інклюзивності та доступності для учнів з особливими освітніми потребами.

4. Тьюторинг і наставництво в базовій школі: роль учителя-фасилітатора в процесі надолуження знань і побудови індивідуальних освітніх траєкторій.

5. Гендерні стереотипи та їх вплив на проживання травматичного досвіду: як соціальні очікування формують специфіку копінг-стратегій (механізмів подолання стресу) у хлопців і дівчат підліткового віку.

6. Психологічні механізми формування резильєнтності в учнів: роль педагога як «значущого дорослого» у відновленні почуття безпеки та контролю над власним життям.

7. Емоційне виснаження та вторинна травматизація педагога: методи самодіагностики, розпізнавання ранніх маркерів професійного виснаження та розроблення індивідуального плану психогігієни.

8. Техніки заземлення та стабілізації на уроці: створення власної картотеки швидких вправ для зниження рівня тривожності та відновлення концентрації уваги в класі (дихальні практики, тілесна орієнтація).

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniv-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 02.03.2026)

2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR160988?an=2> (дата звернення: 02.03.2026)

3. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020> (дата звернення: 02.03.2026)

4. Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> (дата звернення: 02.03.2026)

5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 02.03.2026)

6. Про освіту : Закон України від 05. 09. 2017 № 2145-УІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2.1.45-19#Text> (дата звернення: 02.03.2026)

7. Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання»: Рішення Комітету Верховної Ради з питань освіти,

науки та інновацій. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38605.pdf> (дата звернення: 02.03.2026)

8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 02.03.2026)

Основна література

1. Актуальні питання функціонування та розвитку системи освіти України в умовах збройної агресії РФ проти України : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, 2022. 226 с. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/monografiya-2022.pdf> (дата звернення: 02.03.2026)

2. Захист і підтримка психічного здоров'я українців в умовах військового стану: виклики і відповіді : монографія / В. Г. Панок, С. Д. Максименко, М. М. Слюсаревський [та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Кременя, Київ, 2024. 188 с. URL: <https://surl.li/lakbws> (дата звернення: 02.03.2026)

3. Малихін О. В. Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час : метод. рек. / О. В. Малихін, Н. О. Арістова, С. В. Алексєєва, Київ : Ін-т педагогіки НАПН України, 2023. 59 с. URL: <https://surl.li/dwecbu> (дата звернення: 02.03.2026)

4. Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни : практич. посіб. / В. Г. Панок, В. В. Рибалка, С. К. Шандрук [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практич. психології і соц. роботи, 2023. 212 с. URL: <https://surl.li/cjwhxg> (дата звернення: 02.03.2026)

5. Освіта для цифрової трансформації суспільства / Edukacja dla cyfrowej transformacji społeczeństwa / Education for digital transformation of Society : монографія. У 2 т. Т. 1 / за наук. ред. В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Лазаренко. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 526 с. URL: <https://surl.li/rhziwz> (дата звернення: 02.03.2026)

6. Психічне здоров'я та резильєнтність особистості : колективна монографія. Академія праці, соціальних відносин і туризму / За заг. ред. : Г. А. Пріба, Л. Є. Бегези, Київ : Ф-ОП Гуляєв О. В., 2025. 392 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/388648968_Monografia_Psichicne_zdoro_v'a_ta_rezilentnist_osobistosti_2025 (дата звернення: 02.03.2026)

7. Психологічний супровід особистості в умовах війни : навч. посіб. / С. Кузікова, В. Злишков, С. Лукомська [та ін.]. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2024. 260 с. URL: <https://surl.li/kgppjf> (дата звернення: 02.03.2026)

8. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навч.-метод. посіб. / В. Л. Андрєєнкова, Т. В. Войцях, І. П. Гриців [та ін.]. Київ, 2023. 126 с. URL: <https://vinps.vn.ua/?p=3969> (дата звернення: 02.03.2026)

9. Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України : монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, С. Ю. Рудницька [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ, 2025. 207 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743074/> (дата звернення: 02.03.2026)

10. Титаренко Т. М. Моє майбутнє залежить від мене: практики здорового сьогодення у воєнних і повоєнних умовах : монографія / Т. М. Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 130 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/tvtar-mono-24.pdf> (дата звернення: 02.03.2026)

Додаткова література

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. УЦОЯО, 2023. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf (дата звернення: 02.03.2026)

2. Головатенко Т. Тенденції підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого навчання: досвід розвинених країн. Освітологія, 2023, № 12. С 42-54. URL: <https://osvitologia.kubg.edu.ua/index.php/osvitologia/article/view/179/180> (дата звернення: 02.03.2026)

3. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2023. 187 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf (дата звернення: 02.03.2026)

4. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти : оглядове видання / за заг. ред. Олега Топузова, Олени Локшиної ; Нац. акад. пед. наук, Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 2022. 66 с. URL: <https://surl.li/jaacrb> (дата звернення: 02.03.2026)

5. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL: <https://surl.li/aczulo> (дата звернення: 02.03.2026)

6. Топузов О. М. Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в базовій школі : метод. посіб. / О. М. Топузов, С. В. Алексєєва, О. В. Малихін, Н. О. Арістова. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 113 с. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/Indyvidualizatsiia-navchannia-v-umovakh-zmishanoi-formy-orhanizatsii-osvitnoho-protsesu-u-bazoviy-shkoli-metodychnyy-posibnyk-2.pdf> (дата звернення: 02.03.2026)

7. Трубачева С., Мушка О., Люлькова Ю. Дидактичні особливості формування навчальної компетентності учнів в умовах цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти під час воєнного стану. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/664/687> (дата звернення: 02.03.2026)

8. Що таке «освітні втрати» в західній термінології та що потрібно українській освіті, аби їх компенсувати: інтерв'ю з Русланом Гураком. URL: <https://nus.org.ua/2023/02/22/shho-take-osvitni-vtraty-v-zahidnij-terminologiyi-ta-shho-potribno-ukrayinskij-osviti-aby-yih-kompensuvaty-interv-yu-z-ruslanom-gurakom/> (дата звернення: 02.03.2026)